

đurđa otržan

JEAN SIBELIUS

- pjesnik hrabrosti

Od muzičke akademije “Jean Sibelius” u samom središtu Helsinkija, do skladateljevog imanja Ainola sat je vožnje po relativno ugodnom finskom južnom krajoliku, više-manje uz more. No, kada se tamo stigne, u oblast Järvenpää, čak i u proljeće, putniku koji se nađe među brojnim turistima koji svake godine pohode to legendarno imanje na kojem je Jean Sibelius proveo više od prve polovice dvadesetog stoljeća (1904. - 1957.) nudi se pregršt odgovora na pitanja o karakteru glazbe koju je stvarao ovaj najnarodniji i najmoderniji skandinavski skladatelj. Surovi uvjeti života prijete na svakom koraku i nijedan ih cvijetak neće ublažiti, već će ih istaknuti. Povijene breze koje predugo odolijevaju iz ljeta u ljeto gustim vjetrovima ili naletima snijega, ogoljele stijene pred kojima zemlja kao da uzmiče, nesigurnost tla koje je čas voda, čas neka tvorevina slična plodnoj zemlji, sve je to stalna stvarnost podnožja slike u kojem caruje nebo. To nebo koje je donositelj bogova i oluja, godišnjih doba i zapanjujućih igara svjetlosti, nadasve vam se čini da neprestano vreba na vas odozgora, prisutnost mu osjećate gotovo bolno svjesni da, ako niste očvrsnuli u tom neravnopravnom odnosu, nećete ni oka sklopiti tijekom polarnih noći. Ima i grubljih krajolika na sjeveru, ali i na jugu, npr. u Estoniji. Ali ako je Ainola, nazvana po skladateljevoj supruzi, bio predjel koji se tada smatrao ugodnim za stanovanje, a vjerujemo da i jest u odnosu na druge predjele, zaključak je samo jedan: ovdje opstaju i rade oni koji su jači od ove prirode, koji su povezani s nečim duhovnijim i konačnijim no što su varljive i neprestane mijene vjetra, kiše i sunca.

Već kao mladić, Sibelius je poželio otići južnije, u Beč, ali se ipak vratio na sjever, odustavši od karijere violinista. Ni pravo nije bilo za njega; ono ga je opet vratilo glazbi, i kada je jednom otkrio svoju pripadnost, izronio je iz finskog folkloru nadahnut kolektivnom imaginacijom koju je opjevao simfonijskim jezikom koji mu je pribavio epitet najvećeg nacionalnog skladatelja i najvećeg post-romantičarskog orkestralnog skladatelja. Finska je dobrim dijelom u znaku Sibeliusa, a glazbeni svijet u znaku programa za skladanje koji također nosi njegovo prezime. No, ništa na tom imanju ili u njegovom životu nije odavalo veličanstvenost. Veličanstvenim je mladi Johan Christian, kasnije Jean, smatrao sage i mitološku povijest svog naroda i Sibeliusa se uvijek držalo najvažnijim skladateljem na planu nacionalne glazbe. Od njegove prve skladbe “Kišne kapi” preko upoznavanja sa glazbenom orkestracijom Richarda Straussa u Beču, Sibelius je bio spreman da u prvim godinama autorskog stvaralaštva izrazi pjesništvo svog naroda zvukovima i jednim drugim jezikom: vokalno-instrumentalnim, zbarskim i orkestralnim. Simfonija “Kullervo” sažela je cijelu “Kalevalu” i pribavila mu krajem 19. stoljeća, točnije 1893. godine, epitet izrazito finskog skladatelja koji je ostao do danas, stoljeće i pol poslije njegovog rođenja. Ainola je u tom smislu značajan čimbenik u pogledu na svijet i život Jeana Sibeliusa jer pomno otkriva u svojim detaljima način na koji je Sibelius sebi stvorio dom, koji je koliko finski, toliko i neka vrsta osmatračnice ili opservatorija iz kojeg može zahvatiti u sve tajne krajolika i prirode tog, najpitomijeg dijela Finske.

Njegov uspon na tron finskog barda išao je logično i brzo: simfonijska pjesma “Saga” (1892.), počela je niz koji čini opus jednog

nacionalnog barda: suita “Karelia”, “Labud iz Tuonela”, suita “Lemminkäinen” i krunsko djelo koje ga je ovjenčalo: simfonijska pjesma “Finlandia”. Time je Sibelius ušao u XX. stoljeće, skladavši svoj najnacionalniji opus do 1900. godine. Ubrzo potom, 1904. godine, seli u Ainolu, tek povremeno boraveći u Helsinkiju ili gostujući kao dirigent po Europi. U Ainoli je skladao najveći dio svog opusa, značajnih sedam simfonija, mnoštvo komorne glazbe, s vremenom nastojeći da, bez da izgubi svoju aureolu nacionalnog skladatelja, ipak uspije stvoriti simfonijski i komorni glazbeni jezik kojim će se dokazati kao ne-programni skladatelj u komornom i vokalnog slogu.

Povremeno se vraćajući finskim folklornim temama, Sibelius je cijelu prvu polovicu stoljeća zapravo proveo uz klavir u dnevnoj sobi svoje drvene luksuzne kuće. Tu su nastale brojne skladbe, najbrojnije među njima svakako su popijevke, ili umjetničke popijevke. Tako blizak poetskom izričaju, bilo kroz stihove saga ili pjev violine koji ga je kao dječaka privukao glazbi, Sibelius je onu intimnu stranu svoje osobe izrazio u pjesmama koje se mogu smatrati umjetničkom popijevkom u eminentnom smislu. Zato je potrebno istaći jedan vrijedan napor da u našoj, hrvatskoj sredini, u vrijeme ove velike i značajne obljetnice, možemo preporučiti nosač zvuka koji su snimili Ljerka Vladović, sopran i Đuro Tikvica, klavir, posvećen u cijelosti skandinavskoj popijevci, i to Edvarda Griega i Jeana Sibeliusa.

Iz obilja pjesama Jeana Sibeliusa, na albumu ih je zastupljeno sedam, većinom skladanih pojedinačno, a manje izborom iz brojnih ciklusa. Okružen na svom imanju Ainola susjedima koji su bili umjetnici

kao i on, Sibelius je mnoge pjesme skladao na stihove svojih susjeda, modernističkih pjesnika, ali opet sa takvom snagom zvučnog sloga da se, osobito u klavirskoj dionici i njenom odnosu prema vokalu, osjeća Sibeliusov rukopis iz partitura njegovih melodičnih, ali instrumentacijski vrlo razrađenih simfonijskih pjesama.

Sibelius je očito imao osjećaj za Pjesmu i sve moguće varijante pjeva koji iz nje mogu nastati. No, još je više imao osjećaj za raspoloženje. Mnogi su sjevernjački skladatelji doista veliki po svojem tonskom slikanju, kako u Danskoj i Engleskoj, tako i u Švedskoj, pa i Norveškoj, ali oni koji su slike najuspješnije prenijeli u malu formu umjetničke popijevke su Grieg i Sibelius. Jedan detalj iz Sibeliusove muzičke sobe u kući u Ainoli govori sam za sebe o temperamentu skladatelja. Među grubo tesanim drvenim namještajem nalazio se tada najsvremeniji uređaj za reprodukciju zvuka, gramofon (u ormariću) i mnoštvo knjiga njegovih umjetničkih prijatelja, ali i jedan stolić sa foteljom na kojem se i danas čuva svih šest pepeljara koje je Sibelius rabio. Svaka je pepeljara bila odraz njegovog trenutačnog raspoloženja i, prema izjavama njegovih ukućana, prema pepeljari koju je taj dan rabio znali su kakvog je raspoloženja i kakvog će ugođaja biti skladba. Sibelius je živio u auri raspoloženja, i to je prelijevao u svoje tonske slike koje su ispunjavale njegove simfonijske pjesme.

Objavljen u izdanju Hilarion iz Zagreba, album “Pjesme Edvarda Griega i Jeana Sibeliusa” na najljepši način donosi uvid u intimistički svijet Sibeliusa kao osobe i kao suptilnog post-romantičara koji je imao mnogo toga za reći u svojim skladbama, i to ne samo svojim sunarodnjacima.